

Національний діалог – шлях до демократії й мирного врегулювання політичних криз

Володимир УДОВИК,
старший науковий
співробітник
Фонду президентів України
Національної бібліотеки
України
імені В. І. Вернадського,
кандидат історичних наук

Цього року Нобелівську премію миру присуджено так званому Квартету національного діалогу Тунісу – за демократизацію країни після революції.

Згідно із заповітом Альфреда Нобеля премію миру присуджують тим, хто «...зробить найбільший або найкращий внесок у дружні стосунки між націями; у скасування або скорочення армій та у проведення або агітацію мирних з'їздів».

Починаючи з 1901 року Нобелівською премією миру відзначають заслуги тих, хто спрямовував свою діяльність на благо всього людства. Однак відтоді в жодній іншій номінації не точилося стільки гострих полемік, як навколо претендентів саме на цю премію. Доходило до того, що в деякі роки минулого століття її взагалі нікому не вручали. Проте від початку нинішнього століття цю премію присуджують щороку, зважаючи на незмінну актуальність справи миру.

Говорячи про нинішнє рішення Нобелівського комітету, варто згадати, що й раніше лауреатами цієї премії не раз ставали різні організації: 1904 рік – Інститут міжнародного права (одна з перших організацій у світі, яка визначила принципи міжнародного права, розпочала його кодифікацію, запропонувала шляхи розв'язання міжнародних проблем та сприяла створенню Міжнародного суду справедливості, Ліги Націй, ООН і Комісії з міжнародного права); 1910 рік – Міжнародне бюро миру; 1917, 1944, 1963 роки – Міжнародний комітет Червоного Хреста; 1954, 1981 – Управління Верховного комісара у справах біженців; 1965 – Дитячий фонд ООН; 1977 – організація «Міжнародна амністія»; 1985 – рух «Лікарі світу за заборону наземних війни»; 1988 – міжнародні сили ООН з підтримання миру; 1995 – Пагуоська конференція «Наука і світові проблеми»; 1997 – Міжнародна кампанія за заборону наземних мін; 1999 – організація «Медицина без кордонів»; 2005 – Міжнародне агентство з атомної енергії; 2007 –

Міжурядова група експертів зі зміни клімату; 2012 – Європейський Союз.

У 2015 році, за даними світових та вітчизняних ЗМІ, у претенденти на Нобелівську премію миру було висунуто 276 кандидатів, із них близько півсотні організацій. Найбільшими фаворитами букмекерських контор та експертних кіл були канцлер Німеччини Ангела Меркель (за діяльність у мирному врегулюванні на Сході України та підтримці біженців), Папа Римський Франциск і Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун (за зусилля з підтримання миру в усьому світі) та екс-співробітник АНБ США Едвард Сноуден (за розкриття таємниць спецслужб щодо прослуховування провідних політиків світу). Утім, повний список невідомий, адже за традицією Нобелівський комітет розкриває архіви лише через 50 років, але інформацію про претендентів на премію миру оголошують організації та особи, які їх висувують.

Багато експертів «прив'язували» кандидатів на премію миру до вирішення української кризи на Сході України, але, на думку історика Нобелівської премії та засновника видавничого проекту «Нобеліана» Асле Свеена, українська криза на європейській політичній арені відійшла на другий план через ситуацію з біженцями та активізацію сирійського конфлікту. До того ж вона залишається неврегульованою.

Крім відомих особистостей, увагу Нобелівського комітету, як прогнозувалося, мають заслужити громадські організації. Зокрема, у рік 70-річчя атомних бомбардувань японських міст Хіросіми та Нагасакі, зростання кількості військових конфліктів у світі знову стає актуальною проблемою ядерного роззброєння. А отже, на премію миру було висунуто Міжнародну кампанію із заборони ядерної зброї (ICAN).

Попри відомі імена, Оргкомітет премії вирішив нагородити мало-

відоме у світі та ще зовсім молоде об'єднання «за вирішальний внесок у створення плюралістичної демократії в Тунісі незабаром після Жасминової революції 2011 року». Номінантом став Квартет національного діалогу, до складу якого ввійшли чотири організації: Загальнотуніська конфедерація праці, Туніська конфедерація промисловості, торгівлі та ремісництва, Туніська ліга із захисту прав людини і Національний ордер адвокатів Тунісу. Ці організації відіграли ключову роль у налагодженні діалогу між владою та опозицією в 2013 році, коли країна ледь не опинилася на межі громадянської війни.

Після революції та повалення режиму Бен Алі до влади в Тунісі прийшли ісламістські партії, які намагалися шляхом прийняття конституційних змін відійти від світської країни та проголосити іслам державною релігією, обмежуючи права і свободи громадян. Це спричинило протести опозиції, дійшло навіть до вуличних сутичок прихильників обох напрямів розвитку держави. Зважаючи на негативний приклад Єгипту, де стався сплеск насилля після повалення режиму Мурсі, Загальнотуніська конфедерація праці взяла на себе ініціативу в об'єднанні громадянського суспільства для пошуку компромісу та виходу з політичної кризи. При цьому об'єдналися історично антагоністичні організації – профспілки та роботодавці, до яких приєдналися правозахисні товариства. Новоявлений Квартет національного діалогу розробив дорожню карту виходу країни з кризи, що передбачала відставку уряду, переобрання парламенту, президента та зміну Конституції з урахуванням вимог різних соціальних груп. І лише послідовне виконання всіма учасниками політичного процесу поставлених завдань допомогло Тунісу вийти з політичної кризи й стати на демократичний шлях розвитку.

Тому, на думку Нобелівського комітету, нагородження Туніського квартету національного діалогу є меседжем саме громадським організаціям у всьому світі, щоб вони активно долучалися до боротьби за демократизацію та мирне врегулювання кризових явищ.

За результатами оголошення переможця експерти та провідні світові політики високо оцінили несподіване та мудре рішення Нобелівського комітету. Вони наголошують, що приклад Тунісу, підтриманий світовою спільнотою, має бути зразком для наслідування в інших арабських країнах на Близькому Сході та в Північній Африці. При цьому, завдяки успішному врегулюванню політичної кризи в Тунісі, стає зрозумілою велика роль громадянського суспільства в захис-

ті миру й стабільності, коли політичні партії – як провладні, так і опозиційні – не в змозі дійти компромісу. За словами голови Національного ордеру адвокатів Тунісу М. Махфуда, нагородження Туніського квартету національного діалогу – це меседж усім протиборчим сторонам про те, що будь-який політичний конфлікт можна розв'язати за допомогою діалогу, а мова зброї – це шлях у нікуди.

Необхідно зазначити, що нагородження Нобелівською премією миру цього року відбувається на тлі скандалу у Швеції, пов'язаного з присудженням три роки тому цієї премії Євросоюзу. Так, три члени шведської громадської організації «Складіть зброю»: лауреат премії миру за 1976 рік М. Корриган-Магуайр, політичний активіст зі

США Д. Суонсон та датський учений, экс-голова Датського фонду миру Я. Оберг подали до суду з вимогою визнати незаконність виплати грошової нагороди у 2012 році через невідповідність умовам заповіту А. Нобеля. На думку заявників, «військова політика Євросоюзу прямо суперечить ідеалам миру, які хотів підтримати Нобель».

Тож з огляду на зростання кількості військових конфліктів і політичну напруженість між провідними країнами світу, рішення Нобелівського комітету цього року можна назвати своєрідною підказкою світовим політичним лідерам, національним урядам, громадським організаціям і воюючим сторонам, що єдиним шляхом виходу з політичної кризи є національний діалог та мирне врегулювання.

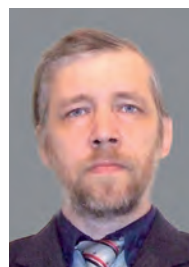
Відкриття осциляцій нейтрино як крок до розгадки будови Всесвіту

Нобелівську премію з фізики в 2015 році присуджено канадцю Артуру Макдональду (Arthur B. McDonald) і Такаакі Кадзіті (Takaaki Kajita) з Японії «за відкриття осциляцій нейтрино, які свідчать про те, що в нейтрино є маса».

Федір ДАНЕВИЧ, завідувач відділу фізики лептонів Інституту ядерних досліджень НАН України, доктор фізико-математичних наук

Владислав КОБИЧЕВ, старший науковий співробітник Інституту ядерних досліджень НАН України, кандидат фізико-математичних наук

Володимир ТРЕТЯК, провідний науковий співробітник Інституту ядерних досліджень НАН України, кандидат фізико-математичних наук

Артур Макдональд

Такаакі Кадзіті

«Я зробив сьогодні жакливу річ. Фізику-теоретику ніколи не слід такого робити. Я запропонував щось таке, чого ніколи не можна буде перевірити експериментально», – сказав у грудні 1930 року австрійський фізик Вольфганг Паулі німецькому астрофізику Вальтеру Бааде під час фізичної конференції в Римі. Паулі змушений був придумати нову частинку, щоб «врятувати» два фунда-

ментальні закони фізики, які, здавалося, порушуються в бета-розпаді атомних ядер: закони збереження енергії і моменту імпульсу. Занепокоєння Паулі можна зрозуміти, адже вчені дуже не люблять порушувати принцип, відомий як «Бритва Оккама»: не придумуй нічого, що не є вкрай необхідним. Та ще йшлося про те, що, як здавалося Паулі, неможливо перевірити в експерименті! Але тут геніальний теоретик таки недооцінив експериментаторів. Утім, про це трохи пізніше.

А відтак за справу взявся не менш геніальний італієць Енріко Фермі. Переказували, що він однаково легко міг підготувати складний експеримент чи розробити складну теорію. Зважаючи на частинку, мимоволі передбачену Паулі, Фермі (він, до речі, й назвав нову частинку «нейтрино»,

що італійською означає «нейтрончик») невдовзі побудував теорію бета-розпаду. Для цього йому довелося запровадити поняття нової сили, яку він назвав «слабкою». Ця сила проявляється саме в розпадах атомних ядер і, як з'ясувалося пізніше, у деяких взаємодіях частинок. Оцінки засвідчували, що нова сила в мільярди разів слабкіша за електромагнітну й у десятки трильйонів – за силу, яка утримує протони і нейтрони в атомних ядрах. Та насправді слабка взаємодія проявляється в деяких випадках доволі грізно: згадаймо хоча б радіацію після Чорнобильської аварії. Власне, як довели пізніше, якби не слабка взаємодія, то навіть і сонячного світла не було б!

Застереження Паулі щодо неможливості експериментально перевірити існування нової частинки не справди-